

*Мар'яна Кричківська,
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Галина Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни в Україні гостро постала проблема соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За офіційними даними, кількість переселенців перевищує кілька мільйонів, і більшість із них стикаються з труднощами у відновленні соціальних зв'язків, працевлаштуванні, отриманні освіти та медичних послуг.

Соціальна робота в цій сфері має на меті не лише надання матеріальної допомоги, а насамперед сприяння соціальній інтеграції, психологічній стабілізації та відновленню життєвих ресурсів людини.

Проблема адаптації особистості до нових соціальних умов розглядалась у працях Е. Еріксона, К. Роджерса, Г. Олпорта, які наголошували на важливості самореалізації та соціальної підтримки в періоди життєвих криз.

Вітчизняні науковці (І. Зверєва, О. Безпалько, Т. Семигіна, Н. Чернуха, О. Карпенко) досліджували адаптаційні процеси в контексті соціальної політики, гуманістичної психології та практики соціальної допомоги.

Сучасні дослідження вказують, що соціальна адаптація ВПО – це не короткочасний, а багаторівневий процес, який вимагає тривалої підтримки та координації зусиль держави, громад і самих переселенців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття соціальна адаптація трактується в науковій літературі як процес взаємодії особистості та соціального середовища, результатом якого є узгодження потреб, цінностей і норм поведінки людини з новими умовами життя [4].

В соціальній роботі адаптацію розглядають як цілеспрямовану діяльність, спрямовану на формування у клієнта здатності до саморегуляції, соціальної активності та включення в нові соціальні відносини.

Дослідники виділяють такі види адаптації:

Психологічна адаптація – подолання стресу, тривожності, депресивних станів, що виникають після вимушеного переселення.

Соціально-економічна адаптація – відновлення трудової діяльності, пошук житла, фінансова стабільність.

Культурна адаптація – пристосування до нових традицій, норм, цінностей громади, у яку інтегрується особа.

Правова адаптація – засвоєння законодавчих механізмів отримання допомоги, соціальних гарантій, правового статусу.

Ефективна соціальна адаптація передбачає активну участь самої людини у цьому процесі, що співзвучно з гуманістичним принципом соціальної роботи – підтримки самостійності клієнта.

Практичні напрями соціальної роботи з ВПО.

Діагностика проблем і ресурсів клієнта.

Соціальний працівник визначає рівень адаптації, індивідуальні потреби, психологічні бар'єри та соціальне оточення.

Психосоціальна підтримка.

Включає кризове консультування, роботу з посттравматичними станами, групи самопомоги, арт- і трудотерапію.

Сприяння соціально-економічній інтеграції.

Організація професійних курсів, навчальних програм, допомога у працевлаштуванні, надання мікрогрантів для самозайнятості.

Формування соціального капіталу громади.

Соціальні працівники сприяють створенню ініціативних груп, волонтерських проєктів, що сприяють взаємодії переселенців і місцевих жителів.

Захист прав і соціальне представництво.

Юридичні консультації, супровід у отриманні соціальних виплат, сприяння у відновленні документів.

Теоретичні підходи до проблеми адаптації.

Системний підхід розглядає адаптацію як взаємодію людини з новою соціальною системою, де важливим є баланс між індивідуальними потребами і вимогами середовища [1].

Когнітивно-поведінковий підхід акцентує увагу на зміні деструктивних переконань, що заважають інтеграції.

Ресурсний підхід наголошує на мобілізації особистих і соціальних ресурсів людини – освіти, досвіду, соціальних зв'язків, мотивації.

Екологічний підхід пояснює адаптацію як процес взаємодії між людиною та різними рівнями соціального середовища – сім'єю, спільнотою, державою.

Серед головних викликів соціальної адаптації ВПО можна виділити: брак спеціалістів соціальної сфери у громадах; перевантаження системи соціальних послуг; нестачу міжвідомчої координації; емоційне вигорання соціальних працівників; низький рівень фінансування програм адаптації.

Перспективними напрямками розвитку є: впровадження інноваційних технологій соціальної роботи (онлайн-консультування, цифрові бази послуг, мобільні додатки підтримки); розвиток державно-громадського партнерства; інтеграція принципів травма-орієнтованої практики у роботу соціальних служб.

Висновки. Соціальна адаптація ВПО – складний і тривалий процес, що потребує науково обґрунтованого підходу, професійної підготовки кадрів і міжсекторальної взаємодії. Соціальна робота у цій сфері покликана не лише допомагати у вирішенні нагальних проблем, а й сприяти формуванню нової соціальної ідентичності, відновленню довіри до суспільства, підвищенню життєвої активності та самодостатності переселенців.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 312 с.
2. Зверєва І. Д. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб: виклики для сучасної соціальної роботи. Київ: Освіта України, 2023. 144 с.
3. Карпенко О. Г. Методи соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2022. 198 с.
4. Семигіна Т. В. Соціальна робота в умовах кризи: теорія, практика, перспективи. Київ: Академія, 2021. 276 с.

***Іванна Лехман,**
здобувач першого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: **Галина Олійник,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ

Постановка проблеми. В закладах загальної середньої освіти в наш час девіантна поведінка здобувачів освіти становить одну з найбільших соціальних проблем, що виявляється у порушенні учнями прийнятих норм та правил, цінностей і носить велику загрозу для освітнього середовища й безпеки у навчальних закладах. Зараз наша